Değerler Eğitimi Dergisi
Cilt 23, No. 50, *425-457*, Aralık 2025

6 Şubat Depremleri Sonrası Z Kuşağında Yardımseverlik ve Din*

Post–February 6 Earthquakes: Benevolence and Religion in Generation Z**

Ümran GÜLER, Sorumlu Yazar, Yüksek Lisans Öğrencisi | Corresponding Author, Master Degree Student
Atatürk Üniversitesi, Erzurum / Türkiye | Atatürk University, Erzurum, Türkiye
umranonly@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6596-3180
ROR: 03je5c526

Muhammed KIZILGEÇİT, Prof. Dr. | Professor
Atatürk Üniversitesi, Erzurum / Türkiye | Atatürk University, Erzurum, Türkiye
mkizilgecit@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8914-5681
ROR: 03je5c526

ISSN: 1303-880X
e-ISSN: 2667-7504
http://ded.dem.org.tr

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received Date: 01.08.2025
Kabul Tarihi / Accepted Date: 01.11.2025
Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2025
Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.
Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Güler, Ü. (2025) & Kızılgeçit, M. (2025). 6 Şubat Depremleri Sonrası Z Kuşağında Yardımseverlik ve Din. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 23(50), 425-457.
https://doi.org/10.34234/ded.1755525

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions:
Ümran GÜLER (%50), Muhammed KIZILGEÇİT (%50)

* Bu araştırma, 2023 yılı 1. Döneminde TÜBİTAK 2209-A Projeleri kapsamında destek almaya hak kazanmış ve başarıyla sonuçlandırılmış projenin, proje çıktıları bağmalında makale olarak düzenlenmiş halidir.

** This research is the article version of a project that was supported and successfully completed within the scope of the TÜBİTAK 2209-A Projects during the 1st Term of 2023, based on its project outputs.

Öz

Bu çalışmada, Z kuşağından gençlerdeki yardım etme tutumunun din ile motivasyonel anlamda ilişkisi ele alınmıştır. Araştırmanın ana odağı, ülkemizde 6 Şubat 2023'te 11 ilde yaşanan deprem sonrası yapılan yardım ve gönüllülük çalışmalarında aktif rol alan gençlerin, yardım etme tutumlarında dini inanışın motive edici yönüdür. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak, Erzurum sınırları içerisinde, deprem için yardım seferberliğinde bulunmuş, Z kuşağı yaş aralığında bulunan 6 kız, 6 erkek birey şeklinde heterojen olarak belirlenmiştir. Veriler, 1 Temmuz 2024 ile 25 Ağustos 2024 tarihleri arasında elde edilmiş ve tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Katılımcılara, deprem sonrası yardım çalışmalarında onları yardım etmeye yönlendiren motivasyonel unsurları açığa çıkarmaya yönelik sorular sorulmuş, bu unsurlar arasında dini inancın etkisi irdelenmiştir. Elde edilen bulgularda; Z kuşağının tutumlarının ne tamamen gelenekten ve dinden menkul, ne de tamamen geleneğe ve dine dayalı olduğu şeklinde belirgin bir ayrıma varılamamıştır. Z kuşağı, yardım etme tutumlarını çeşitli değişkenler ve ideolojilerle açıklamıştır. Z kuşağının tutumları; hem içinde bulunduğu çağın hümanist karakterine, hem geleneğe ve dine dayalı, bazen de bu ikisinin sentezi olarak yorumlanabilir. Gençlerin yardım etme tutumunun tek tip, standart olmadığı, gönüllülük konusunu anlamlandırmada farklı düşüncelerinin bulunduğu gözlenmiştir. Sonuçlar, dindarlık ve yardım etme davranışı arasındaki ilişkinin oldukça karmaşık; kişilere, koşullara ve yardım etme tutumunun türüne göre farklılaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din, Din Psikolojisi, Prososyal Davranış, Yardımseverlik, 6 Şubat Depremi, Z Kuşağı

&

Abstract

In this study, the motivational relationship between religion and the helping attitudes of Generation Z youth is explored. The primary focus is on the supportive role of religious beliefs and practices in shaping the helping behaviors of young people who actively participated in relief and volunteer efforts following the earthquake that affected 11 provinces in Türkiye on February 6, 2023. The study employed the interpretative phenomenological analysis (IPA) model,

a qualitative research approach. The sample consisted of 6 female and 6 male participants from Generation Z who were involved in post-earthquake relief efforts within Erzurum province, selected through criterion sampling. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using thematic analysis. The findings indicate that it is not possible to clearly categorize the helping attitudes of Generation Z as entirely traditional or religion-based. Instead, participants explained their motivations through a variety of factors perspectives and ideologies. The ongoing need for contemporary studies examining the relationship between religion and values among youth remains significant, and this study contributes to that growing body of literature.

Keywords: Religion, Psychology of Religion, Prosociality, Charity, 6 February Earthquake, Generation Z

Giriş

Toplumların gelişimi, büyük ölçüde kendi iç dinamikleri tarafından şekillendiğinden, her toplumda tarihsel, dini, felsefi ve kültürel unsurları içeren özgün bir değerler sistemi mevcuttur. Bu değerler sistemi de diğer toplumsal yapılar gibi zamanla değişim gösterebilir. Sosyal bilim metodolojisinde sıklıkla kullanılan tipolojilerden biri olan kuşak sınıflandırması, söz konusu değişimin anlaşılması noktasında oldukça işlevsel bir materyaldir. X, Y, Z gibi ön eklerle tanımlanan bu kuşaklar, toplumsal değişimin seyrini anlama noktasında kullanılan metodolojik araçlardır (Gabrielova ve Buchko, 2021).

Bu çalışmanın temel amacı, günümüz toplumunun en genç neslini oluşturan ve nüfus içindeki oranı giderek artan Z kuşağının değer yönelimlerini ve bu değerlerin eyleme dönüşmesini sağlayan motivasyonel unsurları incelemektir. Bunu yaparken de 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli deprem sonrası yardım faaliyetlerinde Z kuşağının belirginleşen yardım etme tutumu örneği üzerinden incelemelerde bulunulmuştur. İçinde bulunulan dönemin düşünsel yapısı ve değerleri, toplumun tüm bireyleri üzerinde etkili olmakla birlikte, bu etki özellikle söz konusu dönemde doğmuş ve sosyalleşme sürecini yaşamış genç kuşaklarda daha belirgin biçimde gözlemlenmektedir. Dolayısıyla genç nesilleri doğru biçimde analiz edebilmek için, çağın ruhu olarak tanımlanan tarihsel zamanın psikososyal yansımalarının dikkate alınması önem arz etmektedir (Demir, 2022).

Ülkemizde 6 Şubat 2023'te 11 ilde yaşanan deprem tüm Türkiye'de büyük bir yıkım ve infiale yol açmıştır. Depremin hemen ardından ülkede olağanüs-

tü hâl ilan edilmiş ve afetin yol açtığı olumsuz koşullar ivedilikle giderilmeye çalışılmıştır. Ülke genelinde ciddi bir yardım seferberliği başlamış, bu çalışmalarda Z kuşağından gençler de etkin rol almakla dikkatleri üzerine çekmiş ve çeşitli medya organlarında, dijital bloglarda haberlere konu olmuştur (Veyseloğlu, 2023; Haberler.com, 2023). Araştırmamız, Z kuşağındaki yardım etme tutumunun din ile motivasyonel anlamda ilişkisinin olup olmadığını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Z kuşağı, değerler ve din ilişkisi bağlamında bazı araştırmalara konu olmuşsa da 6 Şubat depremi örneği ve yardım etme tutumu özelinde yapılmış bir çalışma örneğine literatürde rastlanmamıştır. Ancak 6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler, Türkiye'de gönüllülük, yardım koordinasyonu ve afet müdahalesi konularında pek çok bilimsel çalışmaya konu olmuştur. Aydın (2024), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının deprem sonrası hızlı müdahale ve sosyal yardım mekanizmalarıyla bölgedeki dayanışma ağlarını güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Varol vd.,(2024), sosyal medyanın bağış yapma davranışı üzerindeki etkisini incelemiş; özellikle Instagram ve Twitter üzerinden yapılan içeriklerin bağış niyetini artırdığını tespit etmiştir. Çetin ve Kırkıncıoğlu (2025), kadın kamu çalışanlarının afet bölgesinde gösterdiği psikolojik dayanıklılığı analiz etmiş; güçlü sosyal destek sistemlerinin bu direnci artırdığını vurgulamıştır. Karaahmetoğlu ve Meydan (2024), Zonguldak'tan maden işçilerinin arama-kurtarma faaliyetlerindeki etik temellerini nitel olarak incelemiş; bu bireylerin içsel profesyonellik ve toplumsal sorumluluk hissiyle motive olduklarını tespit etmiştir. Kızılay Akademi (2023), 2023 yılı boyunca gönüllülük faaliyetlerinin genel değerlendirmesini yapmış, gençlerin afet sonrasında gönüllü çalışmalara katılımında ciddi artış gözlendiğini belirtmiştir. Tohumluk Vakfı (2023), kırsal bölgelerde çocuklar ve kadınlara yönelik psiko-sosyal destek projeleri yürütmüş ve bu çalışmaların travma sonrası iyileşmeyi olumlu yönde etkilediğini raporlamıştır.

Gençlerde yardımseverlik tutumu ve din-değer ilişkisini ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır; bu durum alandaki ihtiyacı göstermektedir. Prososyal davranışlar ve empatik eğilim ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen veya yardımseverliği belirli öğrenim kademesindeki gençlerde ve yetişkinlerde ele alan araştırmalar bulunsa da Z kuşağı özelinde yeterli veri sunmamaktadır. Türkiye'de dindarlık ve prososyal davranışlar arasındaki doğrudan ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışma bulunmamaktadır; mevcut araştırmalar genellikle değişkenleri ayrı ayrı ele almaktadır. Geçmişte yapılan çalışmalar arasında; Ayvalıoğlu (1981) yardım davranışı ile sosyal çevre gibi psikososyal değişkenler arasındaki ilişkiyi, Kurt (2001) doğal afetlerde dindarlık ve kişilik özelliklerinin yardım-

laşmaya etkisini incelemiştir. Demir (2022) ise Z kuşağının değişen değer eğilimlerini transhümanizm perspektifiyle anlamaya çalışmış; bireycilik ve bireysel özgürlük eğiliminin aile kurumunun itibarını zayıflattığını, sorgulayıcı ve rasyonel tutumların ise dinin toplumsal etkisini aşındırabileceğini belirtmiştir. Bu çalışma, güncel olması, salt Z kuşağına odaklanması ve transhümanizm perspektifiyle analiz yapmasıyla, araştırmamızın önemini ortaya koymaktadır. Ülkemizde Z kuşağı üzerine literatür genel olarak dijitalleşme, eğitim, pazarlama, reklam ve halkla ilişkiler alanlarıyla sınırlıdır. Uluslararası araştırmalar, örneğin Twenge'nin Amerikan odaklı çalışmaları, Z kuşağının belirgin özellikleri hakkında fikir verse de Türkiye bağlamındaki bilgi ihtiyacını karşılamamaktadır. Çağın hızlı bilimsel, teknolojik ve enformasyonel değişimi, Z kuşağını farklı yönleriyle anlamaya dönük bilimsel çalışmaların artırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Teknolojiyle maksimum düzeyde hemhal olmaları sebebiyle Z kuşağının en temel özelliğinin "hız" olduğunu söyleyebiliriz (Kızılgeçit ve Gecit, 2023). Günümüzde dijital devrimin baş döndürücü bir hızla kendini gerçekleştirmesi ve bu ivmenin doğrudan muhatabı olan "dijital yerlilerin" çeşitli yönleriyle ve spesifik olarak bilimsel araştırmalara konu edilmesi, onları tanımak ve tanımlamak için bilimsel anlamda ihtiyaçtır. Dijital devrim sonrası post-human geleceğe doğru hızla ilerlerken, Z kuşağında değerler ve din ilişkisi üzerine güncel veri elde etme ihtiyacı süreklilik arz etmektedir.

Z kuşağına mensup bireylerin davranış kalıpları, tutumları, din ve maneviyata yönelik yaklaşımları ile sosyal ve politik düşünce biçimleri, önceki kuşaklarla kıyaslandığında belirgin farklılıklar göstermektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilimsel ve teknolojik gelişmelerin olağanüstü bir hız kazanması, coğrafi sınırların giderek silikleşmesine yol açmıştır. 'Küreselleşme' kavramıyla ifade edilen bu süreç, yalnızca toplumlar arası sınırları değil, aynı zamanda bireylerin dünya görüşleri ve değer sistemleri arasındaki farkları da derinleştirmektedir (Duman ve G. Akosman, 2022). Toplumsal yaşamda meydana gelen bu hızlı dönüşüm, genç bireylerin değişen sosyal düzen içerisinde farklı rol beklentileriyle karşı karşıya kalmalarına ve bu durumun sonucunda kimlik inşa süreçlerinde psikolojik bir gerilim yaşamalarına neden olmaktadır. Gelişimsel özellikleri gereği kendi değer yargıları şekillenme aşamasında olan gençlerin, aynı zamanda içinde bulundukları toplumun değerlerinin de sürekli değişmesi karşısında uyum sağlamakta zorlanmaları kaçınılmazdır (Hökelekli, 2015). Bu çerçevede, gerçekleştirdiğimiz araştırmanın kuşaklar arasında ortaya çıkan dini tercihlerdeki farklılıklar ile dindarlık algılarının daha sağlıklı analiz edilebilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Z kuşağında yardımseverlik eğiliminin din ile ilişkisini ortaya koyma sürecine odaklanan araştırmamız, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Nitekim, nitel araştırmaların temel amacı özgün bir toplumsal durumu, olayı, rolü ve kitleyi anlamaktır (Creswell, 2017). Fenomenolojik yöntem, kişilerin farkında oldukları fakat ayrıntılı olarak açıklayamadıkları yaşantı ve deneyimlere odaklanarak bu olguların özünü ortaya koymaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Fenomenolojik araştırmalarda, araştırmacı belirli bir olguya ya da kavrama ilişkin deneyimleri yaşamış bireylerin ortak anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışarak, söz konusu deneyimin özünü kavramayı hedefler (Creshwell, 2017).

Z kuşağında yardımseverlik fenomeni ve oluşum, süreç ve sonuç açısından incelenmesi, Z kuşağının, deprem faaliyetlerinde yardım etme tutumlarındaki ortak özlerin bulunması ve bu sürecin ortak temalarının açığa çıkarılması açısından elverişli olarak görülen desen fenomenoloji desenidir. Bu bağlamda araştırma verileri mülakat (görüşme) yoluyla elde edilmiştir. Mülakatlar, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yürütülmüştür. Bu teknikte, önceden belirlenen sorular katılımcılara belirli bir sıra ve sistematiklik içinde yöneltilmekle birlikte, görüşme sırasında esneklik sağlanarak soruların kapsamı genişletilebilir ve katılımcıların ifadeleri doğrultusunda yeni yönlendirmeler yapılabilir (Berg ve Lune, 2015). Görüşme soruları uzman gözetiminde hazırlanmış ve gerekli görülen değişiklikler metin üzerinden revize edilerek nihâi şekli verilmiştir. Araştırma temel olarak 7 basamaktan oluşmaktadır. Her bir aşama güvenilir ve geçerli bilgiye ulaşma açısından değerlidir. Hazırlık sürecinde literatür taraması yapılarak konunun felsefî ve kuramsal alt yapısı oluşturulmuştur. Literatür taramasından sonra verinin toplanacağı çalışma grubu belirlenmiştir. Çalışma gurubu belirlendikten sonra ikinci bölüm olan veri toplama bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde veriler daha önce belirlenmiş çalışma grubundan elde edilmiştir. Veriler toplandıktan sonra analiz aşamasına geçilmiştir. Elde edilen veriler bilimsel araştırma süreçlerine uygun olarak işlenip bilimsel veriler üretilmiştir. Bu aşamadan sonra üretilmiş bilimsel veriler üzerinden değerlendirme yapılarak araştırma çeşitli önerilerle sonlandırılmıştır.

Çalışma Grubu

Fenomenolojik araştırmalarda, incelenen fenomeni tüm boyutlarıyla deneyimlemiş bireylerden oluşan ve büyüklüğü genellikle 3-4 ile 10-15 kişi arasında değişen heterojen bir katılımcı grubu tercih edilmektedir (Creshwell, 2017). Bu desende çalışma grubu belirlenirken önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü sağlayan grubu ortaya çıkaracak ölçüt örnekleme yöntemi kullanılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada da fenomenolojik desenin doğasına uygun olarak ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, belirli bir olguyu anlamlandırabilmek için, o olguyla ilgili deneyimlere sahip bireylerin belirli ölçütler doğrultusunda seçilmesini sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2011). Araştırmanın temel amacı, 6 Şubat 2023 depremlerine yönelik gerçekleştirilen gönüllülük faaliyetlerinin Z kuşağı bireyleri tarafından nasıl deneyimlendiğini anlamak olduğundan, katılımcı seçiminde bu bağlamı doğrudan karşılayan bir ölçüt belirlenmiştir. Bu doğrultuda, katılımcıların afet bölgesine fiziksel olarak gitmiş olmaları koşulu aranmamış; bunun yerine, bulundukları şehir olan Erzurum'da yardım çalışmalarına gönüllü olarak aktif biçimde katılmış olmaları temel ölçüt olarak benimsenmiştir. Söz konusu yardım faaliyetleri; yardım malzemelerinin toplanması, sınıflandırılması, paketlenmesi, sevkiyata hazırlanması, lojistik destek sağlanması, bağış organizasyonlarında görev alınması ya da okul, kurum ve sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen yardım kampanyalarına katılım gibi çeşitli biçimlerde gerçekleşmiştir. Bu seçim ölçütü sayesinde, afetin doğrudan merkezinde bulunmayan ancak afetin sosyal etkilerine tepki olarak gelişen gönüllülük davranışlarını sergilemiş genç bireylerin deneyimlerine odaklanmak mümkün hale gelmiştir. Böylece, yalnızca fiziksel müdahale değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, sorumluluk bilinci ve etik motivasyon gibi boyutların da anlaşılması hedeflenmiştir. Katılımcıların bu ölçütü karşılaması, araştırma amacına doğrudan katkı sağlamış; deneyim temelli ve anlam odaklı verilerin toplanmasına zemin hazırlamıştır.

Heterojen bir grup oluşturmuş olmak amacıyla 4'ü ortaokul, 4'ü lise, 4'ü üniversite düzeyinde olmak üzere katılımcıları belirlemek hedeflenip, örgün veya yaygın eğitim görme koşulu aranmamıştır. Her kademeden 2 erkek, 2 kız katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır.

Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		Frekans	Yüzde (%)
Yaş	13-15 yaş arası	4	%33,33
	15-18 yaş arası	4	%33,33
	19-25 yaş arası	4	%33,33
Cinsiyet	Kadın	6	%50
	Erkek	6	%50
Eğitim Durumu	Ortaokul	4	%33,33
	Lise	4	%33,33
	Üniversite	4	%33,33
Sosyo-ekonomik Durum	Düşük		%0
	Orta	12	%100
	Yüksek		%0

Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcılar, 13 ila 25 yaş aralığındadır. Literatürde Z kuşağı, genellikle 2000 ile 2012 yılları arasında doğan bireyleri kapsayan bir demografik grup olarak tanımlanmaktadır (Twenge, 2017). Bu doğrultuda, araştırma kapsamında Z kuşağına dahil olduğu kabul edilen 13 ila 25 yaş aralığındaki 12 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 6'sı erkek, 6'sı kadındır. Katılımcıların 4'ü ortaokul, 4'ü lise, 4'ü lisans öğrenim düzeyindedir. Katılımcıların tamamı, sosyo-ekonomik durumunu "orta" olarak nitelemiştir. Araştırmaya Erzurum ilinde yaşamakta olan bireyler tarafından katılım sağlanmıştır. Katılımcı seçimi yapılırken demografik özellikleri birbirinden farklı olan ve kendini ifade edebilme yeteneği yüksek kişiler tercih edilmeye çalışılmıştır. Çalışma taslağı tamamlandıktan sonra Atatürk Üniversitesinin ilgili kurumuna başvurularak gerekli izinler (etik kurul izni) alınarak, çalışmaya eklenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Fenomenoloji araştırmalarında temel veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmaktadır (Merriam, 2018). Olgu ve duygulara dair yaşantıların ve anlamların açığa çıkarılabilmesi için, görüşmenin araştırmacılara sunduğu etkileşim, esneklik ve belirli bir standartlık düzeyi, bu yöntemin

fenomenolojik araştırma deseni ile uyumlu olmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu esnekliği temin etmek için katılımcılara altı bağlamdan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır.

Görüşme soruları oluşturulurken literatürdeki Z kuşağı genel özellikleri, dönemlere ait dini gelişimleri, dindarlığın boyutları ve din-değer odaklı yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak sosyo-demografik değişkenleri içeren sorularla birlikte araştırma konusunu irdeleyen yarı yapılandırılmış sorulardan teşekkül eden görüşme formu kullanılmıştır. Sorular;

- Katılımcıların demografik bilgilerini (yaş, cinsiyet, eğitim ve sosyo-ekonomik durum) belirlemeye yönelik olanlar,
- Katılımcıların din algılarını anlamaya yönelik olanlar,
- Dinin, katılımcıların davranışlarındaki etki boyutlarını anlamaya yönelik olanlar,
- Katılımcıların, yardım faaliyetlerinde etkin olmalarını sağlayan motivasyonel unsurları anlamaya yönelik olanlar,
- Katılımcıların, yardımseverlik fenomeni özelinde değer yönelimlerinin kaynağını belirlemeye yönelik olanlar
- Katılımcıların, kendi akran gruplarında gözlemledikleri davranışsal fenomenleri anlamaya yönelik olanlar olmak üzere bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda oluşturulmuştur.

Oluşturulmuş sorular, uzman denetiminden geçirilecek, gerekli görmesi üzere tashih edilmiştir. 1 kişiyle pilot uygulama yapılarak olası riskler tespite çalışılmış, herhangi bir probleme rastlanmamıştır. Çalışma grubunda belirtilen sayıda ve heterojen yapıdaki bir örneklem grubu seçilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, veri kaybını engellemek için görüşmecilerin izni dâhilinde kaydedilmiştir. Görüşme sürecinde, soruların yer aldığı doküman kullanılarak görüşme yönlendirilmiş, aynı zamanda bu doküman üzerinde katılımcıların yanıtları ve sözlü olmayan tepkilerine ilişkin kısa notlar tutulmuş ve veriler elektronik olarak raporlanmıştır

Araştırmada, verileri elde etmek amacıyla katılımcılara demografik soruların ardından uzman onayından geçmiş 7 soru sorulmuştur. Soru formu şu sorulardan oluşmaktadır:

Yardımseverlik nedir? Senin için ne anlam ifade ediyor?

6 Şubat depremi görünümlerinde seni en çok etkileyen durum/olay neydi?

6 Şubat depremi sonrasında hangi türden insani yardım/gönüllülük çalışmalarında bulundun?

6 Şubat depremi gönüllülük çalışmalarında neden yer almak istedin, seni yardım çalışmalarında bulunmaya motive eden unsurlar nelerdi?

Dinî inancının, davranışlarını yönlendirmede nasıl bir etkisi olduğundan söz edebilirsin?

6 Şubat depremi sonrası gönüllülük çalışmalarında kendi yaş grubundan arkadaşlarının genel tutumuna dair gözlemlerin neler?

Senin de mensubu olduğun Z kuşağının genel özelliklerinden bahsedilirken öne çıkan "bireyselleşme" eğilimi hakkında ne düşünüyorsun?

Verilerin Analiz Edilmesi

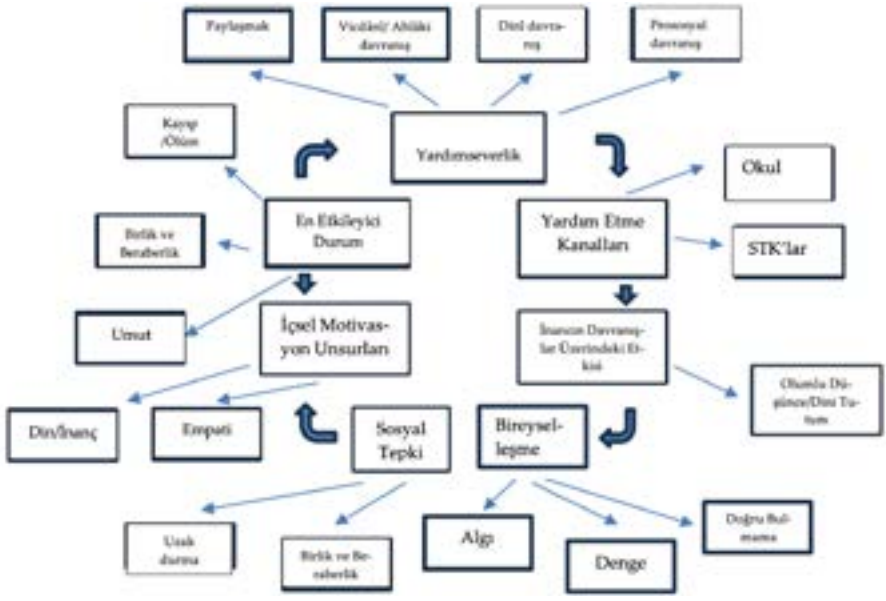
06.09.2024 tarihli, E-77040475-000-2400285475 sayılı belge ile Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden etik kurul izni alınmıştır. Araştırmanın saha verileri, 1 Temmuz 2023 ile 15 Ağustos 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların tercihleri ve bulundukları coğrafi koşullar doğrultusunda çevrimiçi platformlar (Zoom ve Google Meet) üzerinden ya da yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşmenin süresi ortalama 35 ila 55 dakika arasında değişmiş olup, katılımcıların ses kayıtları için onayları alınmış ve bu kayıtlar sonrasında yazılı metin haline dönüştürülmüştür. Katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu sunularak gönüllülük esasına göre katılım sağlanmıştır. Katılımcılar, istedikleri zaman görüşmeden çekilme haklarına sahip oldukları konusunda bilgilendirilmiştir. Kişisel bilgilerin gizliliği korunmuş, kimliklerin deşifre edilmemesi amacıyla her katılımcıya K1, K2, K3 şeklinde kodlar atanmıştır. Görüşme kayıtlarının analize uygun hale getirilmesi ve dil bütünlüğünün sağlanması süreci, alanında uzman bir nitel veri düzenleyicisi tarafından gözden geçirilmiştir. Veri analizinde Braun ve Clarke (2006) tarafından geliştirilmiş tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilmesinde, çalışmanın keşifsel yapısı ve yorumlayıcı fenomenolojik desenle olan uyumu etkili olmuştur.

Bulgular

Çalışmada, görüşme sorularına verilen yanıtlar temel veri kaynağı olarak kullanılmış ve elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında ham verilerle derinlemesine bir tanışma sağlanmıştır. Ardından verilerden kodlar türetilmiş ve bu kodlar çerçevesinde temalar oluşturulmuştur. Analiz süreci sonunda; "Yardımseverlik" temasına ait dört, "En Etkileyici Durum" temasına üç, "Yardım Etme Kanalları" temasına iki, "Motivas-

yon Unsurları" temasına üç, "İnancın Davranışlar Üzerindeki Etkisi" temasına bir, "Sosyal Tepki" temasına iki ve "Bireyselleşme" temasına üç kod atanmıştır. Son aşamada, bu temalar gözden geçirilmiş, tanımlanmış ve isimlendirilmiş; sonuçlar ise Şekil 1'de gösterildiği şekilde raporlanmıştır:

Şekil 1. Temalar ve Kodlar



Katılımcıların din algılarını anlamaya yönelik yöneltilen *Yardımseverlik nedir? Senin için ne anlam ifade ediyor?* Sorusuna verilen cevaplardan yardımseverlik teması oluşturulmuş; bir kısmının yardımseverliği salt manâda paylaşmak olarak değerlendirdiği, bir kısmının din ile, bir kısmının erdemle ilişkilendirdiği ve bir kısmının da toplumsal bir gereklilik olarak ifade ettiği gözlenmiş ve bu bağlamda kodlar oluşturulmuştur. Yardımseverlik kavramını anlamlandırma bağlamında katılımcıların verdiği yanıtlara göre belirlenen kodlar şunlardır:

Paylaşmak: Katılımcıların geneli, yardım etme tutumunu paylaşma duygusuyla ilişkilendirmektedir. Katılımcıların ifadelerinden, yardım etme tutumunu anlamlandırmaya belirgin şekilde diğerkam tutumun eşlik ettiği görülmüştür. Örneğin; K7, "Yardım etmek, insanların sahip oldukları maddi ve manevi değerleri karşılık beklemeden başkaları ile paylaşması demektir." şeklinde ifade etmiştir.

Vicdânî/Ahlâkî Davranış: Katılımcıların bir kısmı yardım etme tutumlarını 'insaniyet', 'vicdanî gereklilik' gibi kavramlarla açıklamıştır. Bu açıklamalara belirgin şekilde empati duygusu eşlik etmektedir. Örneğin K11; "Yardımsever-

lik insana insan olduğunu hatırlatan en yüce duygulardan birisidir ve insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli noktalardan birisidir çünkü yardımseverliğin merkezinde vicdan vardır." şeklinde ifade etmiştir.

Dinî Davranış: Katılımcıların bir kısmı yardım etme tutumunu inanışıyla ilişkilendirmiştir. Bu katılımcıların tanımlamalarında dinî terimler belirginleşmiştir. Örneğin K10; "Yardımseverlik benim için Peygamber Efendimiz (a.s)'a benzemeye çalışmanın bir başka göstergesidir. Allah'ın emridir. Beni kemâle erdirecek bir başka davranıştır. Yararımadır. Cennet azığıdır." şeklinde ifade etmiştir.

Prososyal davranış: Katılımcıların bir kısmı da yardım etme tutumunu toplumsal bir norm gibi, prososyal kavramlar eşliğinde; erdem odaklı tanımlamıştır. Örneğin K12; "Yardımseverlik bireyler için gerekli bir davranıştır. Toplum refahı için insanların birbirlerine yardımsever davranması gerekmektedir." şeklinde ifade etmiştir. Yardımseverlik, prososyal davranışın temel bileşenlerinden biri olarak, bireyin toplumsal bütünlüğe katkıda bulunma ve başkalarının iyiliğini gözetme eğilimini yansıtır. Katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere yardımseverlik, yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal bir norm ve erdem olarak konumlanmaktadır. Bu bakış açısı, bireylerin yardım etme davranışını karşılıklı dayanışma, empati ve sorumluluk duygusu çerçevesinde değerlendirdiklerini göstermektedir. Dolayısıyla yardımseverlik, Z kuşağı katılımcılarının değer dünyasında hem ahlaki bir gereklilik hem de toplumsal refahın sürdürülebilmesi için vazgeçilmez bir davranış biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılara yöneltilmiş olan "*6 Şubat depremi görünümlerinde seni en çok etkileyen durum/olay neydi?* Sorusuna verilen yanıtlardan en etkileyici durum teması belirmiş ve üç kod oluşturulmuştur:

Kayıp / Tahribat: Katılımcıların geneli, deprem sonrası medyada en çok yakınlarını, evlerini kaybeden ya da göçük altında hayatını kaybeden insanların durumuna üzüldüğünü ve bu saikle yardım seferberliğine katıldığını ifade etmiştir. Örneğin K1; "Depremde küçük yaşta çocukların ölmesi ya da anne-babasız kalmaları. Bir de evlerinin artık olmayışı beni çok etkiledi." şeklinde, K3; "Yıkılmış evler, ölmüş insanlar…" şeklinde ifade etmiştir.

Birlik ve Beraberlik: Katılımcıların bir kısmı, enkaz ve yardım çalışmalarında ülkenin her yerinde ve her organında ivedilikle kolektif bir çaba gördüğünü ve bundan çok etkilendiğini ifade eden cevaplar vermiştir. Örneğin K10; "Bir anda sıfır düşünce, yorum ve ayrılıkla "bir" olan milleti görmek beni en etkileyen durumlardan biriydi. Enkaz altında günlerce kalıp Allah'ın hayat verdiği canlardan ziyade…" şeklinde ifade etmiştir.

Umut: Katılımcıların geneli, enkaz altından sağ çıkarılan insanların ve ülkedeki birlik ve beraberlik halinin kendilerinde umut duygusunu yordadığını ifade eden yanıtlar vermiştir. Örneğin K10; "Benim en çok etkilendiğim alanlar mucizevi kurtuluşlardı. Bir aile çıkardılar; beraber yatan iki eş, karı kocaydı. Eşinin üzerine büyük bir beton düşüp vefat ederken karısına hiçbir şey olmamıştı yürüyüp çıkmıştı…" şeklinde ifade etmiştir.

6 Şubat depremi sonrasında hangi türden insani yardım/gönüllülük çalışmalarında bulundun? Sorusuna katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle yardım etme kanalları teması oluşturulmuş ve tek kod belirmiştir:

STK'lar: Katılımcıların mutlak çoğunluğu, yardım kuruluşları aracılığıyla bölgeye ulaştığını veya yardım ulaştırdığını ifade eden cevaplar vermiştir. Ayrıca organize olmada kendi sınıfından veya okulundan arkadaşlarıyla ortak hareket ettiğini söylemiştir. Örneğin K2; "Yardım toplanan bir kuruluşta kıyafetleri, yiyecekleri veya ihtiyaçları kolileyip paketlemede ve taşımada yardımda bulundum. Sınıfımıza gelen depremzede arkadaşımızı sosyal açıdan rahatlatmaya çalıştım vb…" şeklinde; K1 ise "İHH ile etkinlik yaptım. Okulumda öğrenciler arasında para yardımı başlatıldı ben de oraya yardım ettim..." şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların yardım faaliyetlerinde etkin olmalarını sağlayan motivasyonel unsurları ve dinin, katılımcıların davranışlarındaki etki boyutlarını anlamaya yönelik olarak sorulan *6 Şubat depremi gönüllülük çalışmalarında neden yer almak istedin, seni yardım çalışmalarında bulunmaya motive eden unsurlar nelerdi?* Sorusuna katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle, içsel motivasyon unsurları teması altında şu kodlar toplanmıştır;

Empati: Katılımcıların geneli, deprem bölgelerindeki afetzedelerin yerine kendisini koyduğunu ifade eden cevaplar vermiştir. Örneğin K2; "İlk olarak empati duygusu benim açımdan çok önem sarfetti. Kendimi depremde enkaz altında kalmış bir vatandaş gibi düşündüm veya tüm varlığını madi veya manevi yönden kaybetmişim gibi. Bunun sonucunda depremzede dostlarımızın acılarını ve kayıplarını daha iyi anladım…" şeklinde ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar da empati duygusunu insaniyet, merhamet ve vicdan gibi kavramlarla ilişkilendiren hümanist yanıtlar vermiştir. Örneğin K8; "Yardım çalışmalarına vicdanım rahat etsin diye katıldım…" şeklinde ifade etmiştir.

Din/İnanç: Katılımcıların bir kısmı, yardım etme tutumlarına eşlik eden motivasyon kaynaklarını dini inancıyla doğrudan ilişkilendirmiştir. Örneğin K11;" Biliyordum ki bu günler geçecekti. Önemli olan o sıkıntılı günlerde insanların yanında

olmak, dertlerine çare olmak Rabbimizin bir emri, buyruğudur. Bu bağlamda bu rahmetle sevap ayını iyi değerlendirmek istedim çünkü şu an yapmak istesem öyle bir imkan yok. Nasip olanlar için büyük bir sevap ayıydı benim için..” ve K12; “Oradaki insanların yardıma muhtaç olduklarını düşündüğüm için yardım ettim. Beni oraya götüren unsur da dinimizin emri olması idi.” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların, yardımseverlik fenomeni özelinde değer yönelimlerinin kaynağını belirlemeye yönelik olarak sorulan “*Dinî inancının, davranışlarını yönlendirmede nasıl bir etkisi olduğundan söz edebilirsin?* Sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlardan hareketle, inancın davranışlar üzerindeki etkisi teması oluşturulmuş ve bir kod elde edilmiştir:

Olumlu Düşünce Geliştirme/Dini Tutum: Katılımcıların tamamı, davranışlarını yönlendirmede inançlarının olumlu bir etkisi olduğundan bahsetmiştir. Örneğin K1; “Mesela ben birine iyilik yaptığımda Allah’ın buna sevindiğini düşünüyorum. Daha çok yapasım geliyor…” derken K4; “Peygamber Efendimiz’in (a.s) merhametli oluşunu örnek aldım. Bir gün bizim de başımıza gelebileceğini düşündüm. Yardım etmezsem Allahın huzurunda mahcup olacağımı düşündüm.” şeklinde ifade etmiştir.

Ayrıca bazı katılımcılar, yaşanan afetin kendi dini yaşayışlarında ritüelistik tutumlarına olumlu etki ettiğini belirten yanıtlar vermiştir. Örneğin K5; “Şöyle ki; inancımız gereği kadere inanıyoruz, iman ediyoruz. Deprem de bir sınavdı. Elimizden gelen sabredip dua etmekti. Normal yaşantıma göre o dönem daha çok dua ettim. Bir de namaz… Elinde tespihiyle ölenlerden sonra sürekli kaza namazlarım aklıma geliyordu. O dönem namazlarıma daha dikkat etmeye başladım.

Katılımcıların kendi akran gruplarında gözlemledikleri davranışsal fenomenleri anlamaya yönelik olarak iki soru sorulmuştur. *6 Şubat depremi sonrası gönüllülük çalışmalarında kendi yaş grubundan arkadaşlarının genel tutumuna dair gözlemlerin neler?* Sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlardan hareketle sosyal tepki teması oluşturulmuş ve iki kod elde edilmiştir:

Birlik ve Beraberlik: Katılımcıların mutlak çoğunluğu, yardım çalışmalarında kendi akranlarını birlik ve beraberlik halinde kolektif bir şuurla aktif çalışırken gözlemlediğini belirtmiştir. Örneğin K9; “Herkes oradaki insanlara yardım etmek için bir aradaydı. Yorulsalar bile bir an bile şikayet etmediler. Hatta birtakım arkadaşlarım çocuklar için deprem bölgesine gittiler…” derken K7; “Daha çok aile ortamı vardı ve daha fazla anlayış ve saygı vardı…” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların bir kısmı ise birlik ve beraberlikten de öte, kendi yaşıtlarını adeta hayırda yarışırken gözlemlediğini belirtmiştir. Örneğin K1; "Sınıf arkadaşlarımızla yardımda yarıştık. Hangimiz daha çok para attı diye…" ve K12; "Hepsinde belirgin olan özellik üzüntü ve acı duygusuydu. Çoğusu yardım elini uzatmak için can atıyordu…" şeklinde ifade etmiştir.

Uzak Durma; Katılımcılardan yalnız bir tanesi, kendi yaşıtlarını gönüllülük çalışmalarında pasif gördüğünü belirtmiştir. K8; "Çevremdeki insanların çoğu katılmamayı tercih ediyor…" şeklinde gözlemlerini ifade etmiştir.

Yine, katılımcıların, kendi akran gruplarında gözlemledikleri davranışsal fenomenleri anlamaya yönelik olarak sorulan "*Senin de mensubu olduğun Z kuşağının genel özelliklerinden bahsedilirken öne çıkan "bireyselleşme" eğilimi hakkında ne düşünüyorsun?* Sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlardan bireyselleşme teması oluşturulmuş ve görüşleri üç kod altında toplanmıştır:

Algı: Katılımcıların bir kısmı, Z kuşağı hakkında öne sürülen bireyselleşme temayülünün bir toplumsal bir algıdan ibaret olduğunu ifade eden yanıtlar vermiş, örneğin K6; "Ben açıkçası şaşırdım. Beklemiyordum desem yeridir. Ama gittiğim yerlerin çoğunda Z kuşa-ğından insanlar vardı. O güne kadar genelde Z kuşağı eleştirilirdi ama çoğu yardım da onlar-dan geldi..", K5 "Bu düşünce ne kadar doğru bilemem ama bence Z kuşağı olarak sınıflandırılmayı bile bizde büyükler yaptı. Yani açıkçası bu bireyselleşmeyi belli bir kitleye uygulayan büyükler, bundan en çok muzdarip olan yine büyükler…" şeklinde ifade etmiştir.

Denge: Katılımcıların bir kısmı Z kuşağı gençlerin bireyselleşme temayülü ile toplumsallaşma gerekliliği arasında bir denge bulmaları gerektiğini ifade eden yanıtlar vermiştir. Örneğin K6; "Bazen bireyselleştiğimiz doğru ama bu aşırılığa kaçmadığı sürece topluma bir zararı olacağını düşünmüyorum…" ve K9; "Önemli olan, bireyselleşme ile toplumsal sorumluluklar arasında denge kurabilmek ve hem kendimize hem de topluma katkıda bulunacak bir yaşam tarzı geliştirebilmektir. Bu dengeli yaklaşım hem kişisel özgürlüğün tadını çıkarırken hem de toplumsal dayanışmayı sürdürebilmemizi sağlar." Şeklinde ifade etmiştir.

Doğru Bulmama: Katılımcıların geneli, Z kuşağı gençlerde bireyselleşme temayülünün varlığını kabul etmekle beraber, gelişen bu tutumu doğru bulmadığını ifade eden yanıtlar vermiştir. Örneğin K11; "Ben Türk ve Müslüman bireylerin bireyselleşme kavramının fıtratına uygun olduğunu düşünmüyorum. Daha çok internet ve daha çok sosyal medya ile bu kavram hayatımıza girdiğini düşünüyorum. Herkes kendi köşesine çekilip oradan kendi dünyasını kurdu. Dediğim gibi kültürümüze uygun bir özellik değil çünkü Müslüman aktif olmalı

bu bağlamda içinde bulunduğumuz kuşak bireyselleşme konusunda daha çok internet ve sosyal ağlar sebebiyle bu konuyla tanıştı." şeklinde ifade etmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Dünyada yaklaşık 2 milyar üyesi bulunan Z kuşağı, literatürde "Post Millenials", "I-Generation", "Generation-Me" veya "Kristal Kuşak" gibi isimlerle anılmaktadır (Twenge, 2017). 2000 yılı ve sonrasında doğan bireyleri tanımlayan bu kuşak, Y kuşağından farklı olarak teknolojiye daha bağımlı oluşu ve sosyal ilişkilerini dijital platformlar üzerinden kurmasıyla öne çıkmaktadır. Hayata, kitle kültürünün sembolleri ve imajları aracılığıyla yaklaşmakta; temel referans noktası ise küresel kapitalizmin ürettiği tüketimci değerler sistemidir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarından en çok etkilenen neslin Z kuşağı olduğu ifade edilmektedir (Duman ve Akosman, 2022). 2022 itibariyle dünya nüfusunun %33'ünü oluşturması beklenen Z kuşağının kimlik, tutum ve davranışlarını şekillendiren başlıca unsur, yazılı-görsel medya ve yeni sosyalleşme araçlarıdır. Araştırmalar, internet kullanımında gençlerin ve özellikle Z kuşağının başat rol oynadığını göstermektedir (Babacan, 2017).

Kuşaklar arası değer ve tutum farklılıklarını doğal görmek gerekir; çünkü kuşakların aynı şekilde düşünmesi ya da davranması beklenemez. Değişim ve dönüşüm insanın kaçınılmaz gerçekliğidir. Ancak günümüzdeki çatışmanın sebebi, tarihin hiçbir döneminde görülmeyen hızlı değişim sürecidir (Duman ve Akosman, 2022). Türkiye bağlamında son yıllarda dinin toplumsal görünürlüğünün arttığı yönünde görüşler bulunurken, bazı araştırmalar gençlerde dini inancın zayıfladığı, hatta deizm ve ateizme yönelimin arttığını ifade etmektedir. Z kuşağının sosyalleşme biçimi göz önüne alındığında, dini yaşantılarında farklılaşma veya sapmaların görülmesi olağan kabul edilebilir (Aslan, 2024). Bununla birlikte, bu değişimin Türkiye'de hangi boyutta olduğu ve yıllara göre nasıl seyrettiğine dair veriler sınırlıdır. Yapılmış nadir çalışmalardan biri Gündoğar ve Yürgüç'e (2019) aittir. Adıyaman örneğinden hareketle yapılan saha araştırmasından elde edilen bulgular, öğrencilerin genel anlamda Allah'ın varlığına inandıkları halde bu konularda bazı kafa karışıklıkları ve düşünsel sorunlar yaşadıkları ve bu düşünsel sorunların İmam Hatip Lisesi öğrencilerine nispetle Anadolu Lisesi öğrencilerinde daha çok yaşandığını göstermektedir. Bir araştırma merkezinin, Türkiye'nin 12 ilinde yaptığı bir çalışmada ise Z kuşağı olarak tarif edilen gençlerin sadece %15'inin namaz kılma, oruç tutma gibi dini ibadetlerini yerine getirdiği, %55,8'inin ise bu gereklilikleri yerine getirmediği,

%28'inin inançsız olduğu, "Farklı bir din veya mezhepten biriyle evlenebilirim." diyenlerin oranının bundan önceki nesilde %32,8 iken Z kuşağında %82,2 olduğu görülmüştür. Bu araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuca göre Z kuşağının en çok üzerinde durduğu ve önemsediği konular; hayvan hakları, cinsiyet ayrımcılığı, eşitlik, adalet ve çevrecilik gibi erdeme dayalı ögeler olmuştur (Altiparmak ve Budak, 2022). Z kuşağında belirgin şekilde seyreden erdeme dayalı bu hümanistik ögelerin veya değer yönelimlerinin din ile ilişkisini inceleyen başka araştırmaların yapılması, alanyazın için ciddi bir önemi haizdir. Bu araştırma ise yardımlaşma ve yardımseverlik olgusunu incelemektedir. Nitekim, araştırmamızın evrenini oluşturan Z kuşağı bireyler, 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremi örneğinde gösterdikleri erdemli davranışlarla dikkatleri çekmiş, bu tutumları basın ve yayın kuruluşlarında, haber sitelerinde ve bloglarda konu edilmiştir (Veyseloğlu, 2023; Haberler.com, 2023).

Araştırmamız, Z kuşağının depremle ilgili gönüllülük çalışmalarında gösterdiği yardımseverlik tutumunun din ile ilişkisini irdelemiştir. Elde edilen bulgulara göre Z kuşağı gençler yardımseverlik kavramını paylaşmak, vicdani bir sorumluluk, prososyal bir davranış ve dini davranış biçimlerinde tanımlamaktadır. Nitekim Z kuşağı, yardım çalışmalarında kendi yaş grubunu birlik ve beraberlik halinde iyilikte yarışırken ya da uzak dururken bulduğunu ifade etmektedir ve ilk grup mutlak çoğunluktadır. Z kuşağının tutumlarının ne tamamen gelenekten ve dinden kopuk, ne de tamamen geleneğe ve dine dayalı olduğu söylenebilir. Çünkü araştırmamızın bulgularından hareketle Z kuşağının erdeme dayalı tutumları; hem içinde bulunduğu çağın hümanist karakterine, hem geleneğe ve dine dayalı, hatta bu ikisinin sentezi olarak yorumlanabilir. Nitekim kültür ve fert arasındaki ilişki çift yönlüdür. Bir yanda kültür, fert üzerine tüm unsurlarıyla (dil, din,mezhep vb.) tesir etmektedir ve bu sayede toplumun istikrarını ve kültürünün devamlılığını temin etmiş olmaktadır; öbür yanda kişi de kendi kültürüne etki ederek sosyal değişmeyi meydana getirmektedir (Krech vd., 1983). Fert, içine doğduğu kültürün havuzundan geçerek davranışta bulunur. Bu geçiş esnasında hem kültürel havuza bir şeyler katar hem de alır (Gürses, 2016).

Z kuşağının deprem sonrası en çok etkilendikleri durumlar; kayıplar, ölümler, gönüllülük çalışmalarında görülen birlik-beraberlik ve umuda tutunma sahneleri olmuştur. Bu bulgular, kuşağın merhamet ve duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Depremzedelere yönelik çalışmalarda gençlerin yoğun biçimde gönüllü faaliyetlere katılması da bu görüşü desteklemektedir. Katılımcıların tamamı bir STK, vakıf, dernek veya kamu kuruluşuyla hareket ettiğini belirt-

miştir. Gençler, gönüllü faaliyetlerde dinamik bir güç olarak hem bireysel gelişimlerine katkı sağlamakta hem de toplumsal kalkınmaya destek olmaktadır (Yönten Balaban ve Çoban İnce, 2015).

Gençlerin bireysel hareketten çok grup halinde gönüllülüğü tercih etmeleri, pratik avantajlar ve yardım kuruluşlarına duydukları güvenle açıklanabilir. Warth'ın (2013) araştırması, Türkiye'de gençlerin gönüllülüğe yönelik dört farklı tutum geliştirdiğini ortaya koymuştur: örgütlenmeden yardıma hazır olma, organize faaliyetlere katılım, demokratik-sivil etkinliklere yönelme ve gönüllülüğün dinsel bir davranış biçimi olarak benimsenmesi. Bu çeşitlilik, gönüllülüğün esnek ve değişken bir kavram olduğunu göstermektedir. Ayrıca bazı gençler, gönüllülüğü aileden öğrendiklerini ve yardım faaliyetlerini karşılık beklemeden, gönülden ya da dini bir görev olarak yaptıklarını ifade etmiştir. Bu da gençlerin gönüllülüğe tek tip değil, farklı yaklaşımlarla yöneldiğini ve bunun olumlu bir gelişme olduğunu göstermektedir (Warth, 2013).

Z kuşağı katılımcılar, kendilerini gönüllülük çalışmalarında aktif olmaya iten unsurları empati, vicdan ve dini inanç olguları etrafında açıklamışlardır. Filozoflar ve sosyal psikologlar, yardım etme davranışını temelindeki motivasyonlar doğrultusunda inceleyerek, genellikle bu davranışı 'diğergam' ve 'bencil' yardım etme biçimleri olmak üzere iki ana kategoriye ayırmışlardır (Franzoi, 1996). Erken dönem sosyal psikologlar, başkalarına yardım etme davranışının altında öz ödüllendirme gibi bencil motivasyonların bulunabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak günümüzde, karşılık beklemeden yardımda bulunmanın mümkün olduğunu savunan psikologların sayısı giderek artmaktadır (Kızılgeçit, 2017). Katılımcılardan elde edilen verilerde "bencil" yardım etme kategorisine giren bir bulguya rastlanmamıştır. Katılımcıların tamamı diğergam bir tutumla, karşılık beklemeden, gönüllü bir biçimde yardım faaliyetlerinde rol aldıklarını ifade etmiştir. Gençlerin yardım etme davranışına motive eden nedenler, psikoloji ve sosyal psikoloji alanında ortaya konan bazı yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilebilir.

Evrimsel perspektife göre Wilson, diğergamlık ve yardım etme davranışını genetik yapıya dayandırmaktadır. Wilson'a göre, diğergamlık insanın temel biyolojik doğasının ayrılmaz bir öğesidir (Deaux ve Wrightsman, 1984). İnsanda, başkalarına yardım etme davranışını destekleyen belirli fizyolojik ve nörolojik eğilimler bulunmaktadır (Morrison ve Severino, 2007). Araştırmamızda gençlerin yardım etme tutumlarının farklı nedenlere dayandığı görülmüştür. Bu durum, yardımseverliğin yalnızca dinî ya da toplumsal öğrenmeyle değil, nörolojik ve duygusal süreçlerle birlikte ele alınması gerektiğini göstermekte-

dir. Gelecek çalışmalarda, yardım etme davranışı biyolojik (fizyolojik tepkiler, genetik eğilimler) ve nörolojik (empati, ödül ve sosyal biliş bölgeleri) süreçlerle birlikte bütüncül olarak incelenmelidir.

Psikanalitik yaklaşım açısından diğergamlık ve yardımlaşma olgusu tek bir bakış açısıyla açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Freud ve Lewinsky gibi bazı psikanalistler, iyilik, cömertlik ve yardımseverlik gibi değerleri bastırılmış olumsuz duyguların dışa vurumu olarak yorumlamışlardır (Ayten, 2009). Buna karşın Jung, Fromm ve Erikson gibi teorisyenler, bu niteliklerin bireyin olgunlaşma süreci içinde ve yaş ilerledikçe kazandığı değerler olduğunu savunmuşlardır. Adler ise empati ve yardım etme davranışlarını üstünlük duygusuyla (superiority) ilişkilendirmiştir (Adler, 2011). Araştırmamızın bulgularındaki çeşitlilikten hareketle, bireylerin yardım etme davranışının ardındaki bastırılmış duygular derinlemesine görüşmelerle incelenebilir ve bu davranışın yaş ve olgunlaşma sürecine bağlı değişimi boylamsal çalışmalarla ortaya konabilir. Ayrıca empati ile üstünlük duygusunun yardım etme eğilimi üzerindeki etkisi karma yöntemlerle değerlendirilebilir. Psikanalitik yaklaşım ile modern nöropsikoloji arasındaki ilişki disiplinler arası araştırmalarla incelenerek yardımseverliğin hem duygusal-psikodinamik hem de nörolojik temelleri anlaşılabilir. Bununla birlikte, Z kuşağının yardım etme davranışına ilişkin içsel ve bilinçdışı motivasyonları psikanalitik çerçevede analiz edilerek gençlerin tutumlarının çok boyutlu yapısı daha iyi kavranabilir.

Davranışçı yaklaşım bağlamında, çevrenin insan davranışlarını şekillendirdiğini savunan ve davranışları etki-tepki mekanizmasına indirgeyen ilk kuşak davranışçılar, insanın karşılıksız yardımda bulunması ve diğergamlık sergilemesi konusunda katı bir tutum benimsemiştir (Ayten, 2009). Hümanist psikoloji yaklaşımı, psikanalitik ve davranışçı teorilere kıyasla insanı daha olumlu bir perspektifle ele alır. Bu ekolün önde gelen temsilcileri Maslow ve Rogers, insan doğasının doğuştan iyi olduğunu savunmaktadır. Uygun çevresel koşullar altında, bireylerin genel eğilimlerinin dostluk, dürüstlük ve yardımseverlik gibi olumlu ve yapıcı özelliklere yöneldiği ifade edilmektedir. Böylece, insanın doğuştan başkalarına yardım etme ve bu süreçte diğergam olma kapasitesine sahip olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu doğrultuda gelecekteki çalışmalar, Z kuşağının yardım etme davranışının hem bireysel eğilimler hem de destekleyici sosyal ortamlar bağlamında nasıl geliştiğini incelemelidir. Özellikle eğitim programları, sosyal etkinlikler ve değer odaklı aktiviteler aracılığıyla yardımseverliğin teşvik edilip edilmediği boylamsal ve karma yöntemli araştırmalarla değerlendirilerek, gençlerin diğergamlık kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik somut stratejiler geliştirilebilir.

Bilişsel-ahlaki gelişim yaklaşımında Piaget, Kohlberg ve Bar-Tal gibi kuramcılara göre kişiler çocukluktan itibaren hayatlarında çeşitli motivasyonlar bağlamında başkalarına yardımda bulunurlar ve bu motivasyonlar belli bir gelişim sürecini takiben, çeşitli şekillerde gerçekleşir. *Heyecan yaklaşımında;* pozitif heyecan ya da gerilim (promotive tension), başkalarının ihtiyaçları ve hedefleriyle ilgilenme heyecanı olarak tanımlanır (Hornstein, 1972). Bu yaklaşıma göre negatif hislerin olmadığı bir ortamda "biz bir zincirin halkalarıyız" şeklindeki anlayış, başkalarına yardım etmeyi kolaylaştırır. Bu doğrultuda, gelecekteki çalışmalar Z kuşağı gençlerinin yardım etme davranışlarını, bilişsel-ahlaki gelişim evreleri ve pozitif duygusal motivasyonlar çerçevesinde inceleyerek, bu eğilimlerin hangi koşullarda güçlendiğini veya zayıfladığını ortaya koymalıdır.

Çerçeve yapı yaklaşımında, Seigwart Lindenberg'e göre, bireyler başkalarına yardım gibi davranışları sergilerken belirli bir çerçeve yapı (framing) tarafından yönlendirilir; bu yapı, içsel motivasyonu şekillendiren bilişsel süreçler ve sosyal ilişkilerin zihinsel modellerinden beslenir (Lindenberg, 2006). Yardımı etkileyen faktörler, yardımın türüne göre değişir: Plansız ve acil durumlarda, ruh hali ve meşguliyet gibi durumsal etkenler kalıcı faktörlere kıyasla daha belirleyicidir. Örneğin Z kuşağının deprem sonrası hızlı yardım davranışları, merhamet ve üzüntü gibi durumsal faktörlerle açıklanabilir. Öte yandan, planlı ve uzun süreli yardım faaliyetlerinde kişilik, empati ve dini inançlar gibi kalıcı özelliklerin etkisi öne çıkar (Ayten, 2009; Feldman, 1999). Ayrıca yardım alanın durumu, sosyal normlar ve karşılıklılık, sorumluluk gibi ilkeler de bireylerin yardım davranışını şekillendirmektedir. Gelecekte yapılacak niceliksel çalışmalarla araştırma evreni ve örneklem grubu genişletilebilir.

Z kuşağından bireylerin yardım etme tutumuna eşlik eden motivasyon unsurları arasında dini inançlarının olup olmadığını keşfetmek maksadıyla araştırmamız, katılımcılara dolaylı bir soru yönelterek; inançlarının davranışları üzerindeki etkisini anlamaya çalışmıştır. Katılımcı gençlerin verdiği cevaplardan hareketle; inançlarının kendilerinde olumlu düşünce geliştirdiği ve davranışlarının "dini" ve "insancıl" nitelikte gelişmesine etki ettiği gözlenmiştir. Dindarlığın toplum yararına yönelik davranışları, özellikle de yardım etme davranışını nasıl etkilediği sorusu, din alanında çalışan psikologlar ve sosyal psikologlar tarafından farklı biçimlerde yanıtlanmıştır. Bu uzmanlara göre, din, yardım etme davranışını aşağıdaki açılardan olumlu yönde etkiler (Hardy ve Carlo, 2005);

- Din, bireylere başkalarına yardım etme ve iyilik yapma konusunda motive edici gerekçeler sunar.

- Din, aynı zamanda sosyal davranışların düzenlenmesinde bir denetim mekanizması işlevi görür.
- Din, yardımlaşma ve dürüstlük gibi toplum yanlısı davranışları ödüllendiricidir.
- Din, bireyin sosyalleşmesi esnasında yardımseverlik gibi toplum yanlısı değerlerin kazanılmasını sağlar.

Değer alanları genellikle birbirinden bağımsız olmayıp, uyum sağlanabilmesi için dinamik bir etkileşim içindedir (Güngör, 2010). Örneğin iyilikseverlik, yalnızca ahlaki bir değer olmakla kalmaz; aynı zamanda dini ve sosyal boyutları da içerir. Değerler arasında zaman zaman çatışmalar yaşanabilirken, bazen de paralel bir uyum söz konusudur. Din, insani değerlerin kaynağını Tanrı'ya bağlayarak ahlaki tercihlerde belirleyici bir otorite sağlar ve değerlerin evrilmesine olanak tanır (Sambur, 2007; Aydın, 2000; Güngör, 2000). Bu bağlamda, din ve değerler, insan ile Allah ve evren arasındaki ilişkinin dengelenmesine ve bireyin sosyal yaşamını yönlendiren normların oluşmasına katkı sağlar. İslam dini, ahlaki ve dini değerleri rehber kabul ederek bireylere iyi işler yapma sorumluluğu yükler; böylece bu değerler birbirini tamamlar (Emiroğlu, 2011). Klasik ve yeni teoriler ışığında, dindarlığın başkalarına yardım etme üzerindeki etkisi önemli bir araştırma konusudur. Saroglou ve Hanique (2006), dindar bireylerin, dindar olmayanlara kıyasla yardım etme eğilimlerinin daha yüksek olabileceğini ifade etmektedir. Saroglou ve arkadaşları (2005) ise dindar bireylerin empati kurma, başkalarının duygularını anlama ve prososyal değerlere önem verme gibi özelliklerinin toplum yararına davranışları artırabileceğini öne sürmüştür. Ancak, dindarlık ile dürüstlük arasında sistematik bir bağ ortaya koyamamışlardır. Meta-analizler ise dindarlığın, özellikle yardım etme davranışında güçlü ve anlamlı bir belirleyici olduğunu göstermektedir (Ayten, 2009). Batson ve Ventis, dindarlık ve yardım etme ilişkisini 13 araştırma üzerinden incelemiş; tutum düzeyinde yapılan sekiz araştırmada zayıf da olsa pozitif bir ilişki bulunurken, doğrudan gözlemlenen beş çalışmada dindar ve dindar olmayanlar arasında anlamlı fark tespit edilememiştir (Akiş, 2017). Duriez ve arkadaşlarının çalışması ise dindar bireylerin yardımseverlik düzeyinin diğer gruplardan belirgin şekilde yüksek olmadığını göstermiştir (Duriez vd., 2004). Bu bulgular, dindarlık ile yardım davranışı arasındaki ilişkinin tek boyutlu olmadığını, farklı ölçüm yöntemleri ve bağlamlara göre değişebileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, yapılan kimi araştırmalar dindarlık ile yardımseverlik ve prososyal davranışları olumlu; kimi araştırmalar da söz konusu bu değişkenler arasında olumsuz ilişki olduğunu gösteren bulgular elde etmiştir.

Bu sonuçlar, dindarlık ve yardım etme davranışı arasındaki ilişkinin oldukça karmaşık; kişilere, koşullara ve yardım etme tutumunun türüne ve dindarlığın boyutlarına göre farklılaştığını göstermektedir (Hardy ve Carlo, 2005).

Deprem sonrası yardım ve gönüllülük çalışmalarında Z kuşağından bireylerin canhıraş ve aktif bir biçimde bulunmaları, bu kuşak hakkındaki hakim yargılar ve algılarla çelişir görünmektedir. Geleneksel ve toplum yanlısı özelliklerden ziyade bireysel ve profan özellikleri ile toplumun mabeyninde yer etmiş Z kuşağından katılımcı gençler, kendileri hakkında öne çıkan "bireyselleşme eğilimi" hakkında farklı kanaatler ortaya koymuştur. Bir kısmı, kendilerini bireyselleşme eğilimli bir kuşak olarak tanımlamış, bir kısmı böyle bir kuşak olduklarını kabul etmekle beraber yalnızca dengede bir bireyselleşmeyi meşru görmüş, bir kısmı bunun yalnızca bir etiket ve algıdan ibaret olduğunu ifade etmiş, bir kısmı onay ya da red ifadeleri kullanmadan "olmaması gereken bir eğilim" olarak tanımlamış, bir kısmı ise konu hakkında pek fikri olmadığını ifade etmiştir. Bu verilerden hareketle, Z kuşağını "bireyselleşme" olgusuna muhatap veya maruz olarak tanımlamak mümkün görünmektedir. Ancak bunun nedenleri, gençleri bireyselleşmeye iten faktörler, bireyselleşme biçimleri ve en önemlisi de bireyselleşme düzeyleri gibi konular başka araştırmalarla incelenmeye muhtaç bir alandır.

Hofstede vd., (2010) tarafından 74 farklı ülkede IBM çalışanları arasında gerçekleştirilen araştırmada, ülkelerin bireycilik ve kolektivist eğilimleri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ABD, Avustralya ve İngiltere gibi ülkelerde bireycilik eğilimlerinin oldukça baskın olduğu; buna karşılık Guatemala, Endonezya ve Pakistan gibi ülkelerde kolektivist tutumların daha güçlü biçimde gözlemlendiği tespit edilmiştir. Türkiye ise, Brezilya, İran ve Yunanistan ile benzer değerler sergileyerek, belirgin olmamakla birlikte kolektivist eğilimler taşıyan ülkeler arasında yer almıştır (Hofstede vd., 2010). Bireycilik ve kolektivizm ölçeği ile literatürde yer alan diğer ölçekler incelendiğinde, özellikle Türkiye'de 15 yaş ve üzeri gençlere, lise ve üniversite öğrencilerine doğrudan uygulanabilecek uygun bir ölçek bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle, Z kuşağı bireylerin toplumsal ilişkilerinde ve kişisel yaşamlarını şekillendirmede bireyci veya kolektivist eğilimlerinin derecesini belirlemenin literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir (Kahveci ve Sever, 2016).

Bireysel düzeyde değerler, kişinin hayatını kurduğu temel yapı taşlarıdır; yaşamını şekillendiren ilkeler ve önem verdiği unsurları kapsar (Kızılgeçit, 2016). Her birey hayatında farklı prensipler benimser ve değişen oranlarda çeşitli konulara önem verir. Bu yüzden, bireylerde "değersizleşme" değil, "farklı değerlerin

benimsenmesi" durumu söz konusudur. Zamanla bazı değerler yerini yeni değerlere bırakır ve böylece toplumun genelinde kabul gören yönlendirici normlar oluşur. Örneğin, önceki nesilde "topluma uyum sağlama, dürüstlük, aile bağları ve merhamet" gibi değerler ön plandayken, sonraki nesilde "özgüven, cesaret, bireyselleşme ve rekabet" gibi değerler daha fazla önem kazanabilir.

Gençlerin önem verdiği değerler, içinde bulundukları koşullardan ciddi şekilde etkilenir. Çünkü insan, yaşadığı toplum ve dünya gelişmelerinden tamamen bağımsız değildir. Bireyin değer dünyası, kişilik yapısının yanı sıra çevresinden öğrendikleri ve deneyimlediği süreçlerle de şekillenir. Dolayısıyla "Neden günümüz gençlerinin değerleri önceki nesillere göre farklı?" sorusuna şu iki temel cevap verilebilir:

1. Gençlerin yaşadığı dünya değişiyor.
2. Gençlerin dünyayı algılayış biçimleri değişiyor.

Bireysel düzeyde, araştırma bulguları Z kuşağı gençlerinin hem hümanist hem de dini temelli değerleri birlikte taşıma potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir. Bu potansiyelin desteklenmesi için bireylerin değer farkındalıklarını artıracak kişisel gelişim programlarının önemi büyüktür. Schwartz'ın (1992) değer kuramında da vurgulandığı üzere, değerlerin bilinçli şekilde içselleştirilmesi, bireyin ahlaki ve sosyal davranışlarının yönünü belirler. Bu nedenle empati, vicdan ve sosyal sorumluluk bilincini güçlendirecek eğitim içeriklerinin hem formal hem informal öğrenme ortamlarında yer alması gereklidir. Ayrıca, Batson ve Powell'ın (2003) ortaya koyduğu gibi gönüllülük deneyimi, prososyal davranışların kalıcı hale gelmesinde etkili bir araçtır. Gençlerin erken yaşlardan itibaren sosyal hizmet projelerine ve topluma katkı sağlayan etkinliklere katılmaları, değer sistemlerini pekiştirirken aidiyet duygularını da güçlendirecektir. Günümüzde sosyal medyanın gençler üzerindeki etkisi dikkate alındığında, dijital platformlar da değer aktarımının bir parçası haline gelmeli; Prensky'nin (2001) "dijital yerliler" yaklaşımına uygun olarak, gençlerin kendi kültürel bağlamlarına hitap eden yaratıcı dijital içerikler üretilmelidir.

Toplumsal düzeyde, farklı kuşaklar arasındaki değer algılarında ortaya çıkan farklılıkların yapıcı bir diyalog zeminiyle giderilmesi önemlidir. Hofstede, Hofstede ve Minkov'un (2010) kültürel boyutlar kuramında ifade edildiği gibi, bireycilik ve kolektivizm dengesi toplumsal uyum açısından kritik bir faktördür. Bu bağlamda, kuşaklar arası iletişimi güçlendirecek ve deneyim paylaşımına imkân tanıyacak sosyal projelerin geliştirilmesi, değer çatışmalarını azaltarak ortak toplumsal paydaları güçlendirebilir. Araştırma sürecinde de gözlemlendiği üzere, afet gibi kriz durumlarında ortaya çıkan yüksek gönüllülük ruhu yal-

nızca olağanüstü durumlarla sınırlı kalmamalı; Putnam'ın (2000) sosyal sermaye yaklaşımı çerçevesinde, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve okullar aracılığıyla sürekli dayanışma platformları oluşturulmalıdır. Ayrıca, medyanın toplumsal değer algısı üzerindeki belirleyici rolü göz önünde bulundurularak, popüler kültür içerisinde empati, adalet ve yardımlaşma gibi değerleri temsil eden içeriklerin yaygınlaştırılması, genç kuşakların değer sistemlerini destekleyici bir unsur olacaktır (Gerbner, 1998).

Kurumsal düzeyde, eğitim kurumları ve politika yapıcıların değerler eğitimi sürecini sistematik biçimde ele almaları gerekmektedir. Kohlberg'in (1981) ahlaki gelişim kuramı ve Piaget'nin (1932) bilişsel gelişim kuramı, yaşa ve gelişim düzeyine uygun değer eğitimi planlamasında sağlam bir kuramsal temel sunmaktadır. Bu doğrultuda hem dini hem evrensel değerleri kapsayan, çok kültürlü bir değerler eğitimi çerçevesinin müfredata entegre edilmesi önem taşımaktadır. Lickona'nın (1991) belirttiği gibi, öğretmenler yalnızca bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda öğrenciler için davranış modeli olan değer aktarıcılarıdır. Bu nedenle, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinde empati geliştirme, kültürlerarası duyarlılık ve gönüllülük liderliği konularına yer verilmelidir. Bronfenbrenner'in (1979) ekolojik sistemler yaklaşımında vurguladığı gibi, aile-çocuk ilişkisi çocuğun değer dünyasının ilk ve en etkili şekillendiricisidir. Okulların, aileleri değer eğitimine aktif olarak dahil eden atölye, seminer ve sosyal sorumluluk projeleri düzenlemesi kültürleme sürecini güçlendirecektir. Ayrıca, Yönten Balaban ve Çoban İnce'nin (2015) belirttiği üzere, okullar ile sivil toplum kuruluşlarının iş birliği yaparak gençlere hem gönüllülük hem de değer aktarımı fırsatı sunacak projeler geliştirmesi, kurumsal düzeyde kalıcı bir etki yaratacaktır. Çünkü araştırmamızın bulguları da göstermektedir ki bu türden gönüllülük faaliyetleri Z kuşağı bireylerin ilgisini çekmektedir.

Extended Abstract

Introduction

The primary aim of this study is to examine the value orientations of Generation Z, the youngest and rapidly growing segment of today's population, and the motivational factors that translate these values into action. The research specifically focuses on the exemplary pro-social behavior demonstrated by Generation Z during the February 6, 2023, Kahramanmaraş-centered earthquake relief efforts. Recognizing that the socio-historical context of a given era profoundly shapes the values of its younger members (Demir, 2022), the study situates these behaviors within broader societal patterns of volunteering, social solidarity, and disaster response. While prior research has explored the relationship between religiosity and prosocial behavior, few studies have specifically investigated how Generation Z integrates religious motivations into their helping behavior, particularly in the context of natural disasters in Turkey (Ayvalıoğlu, 1981; Kurt, 2001; Aydın, 2024; Karaahmetoğlu & Meydan, 2024; Varol vd.,2024). Demir's (2022) work highlights the generational shifts in values, noting tendencies toward individualism, rationality, and critical engagement with family and religious institutions, which underscores the relevance of the current study in understanding this generation.

Generation Z's behaviors, attitudes toward religion and spirituality, and social and political perspectives differ markedly from those of previous generations. Their constant immersion in technology has cultivated a sense of speed and immediacy in processing information and engaging with social issues (Kızılgeçit & Geçit, 2023). Simultaneously, globalization and rapid technological advances have blurred geographical and cultural boundaries, intensifying differences in value systems and worldviews (Duman & G. Akosman, 2022). These dynamics create psychological tensions in young people as they navigate evolving societal expectations and construct their identities (Hökelekli, 2015). By analyzing Generation Z's values, religious attitudes, and prosocial behaviors in the specific context of a recent disaster, this study aims to provide deeper insights into the generational transformation of moral and social frameworks in contemporary Turkish society.

Method

This study employed a phenomenological research design to explore the relationship between religiosity and prosocial behavior among Generation Z in the

context of post-earthquake volunteer activities. Phenomenology, as introduced by Edmund Husserl, aims to understand lived experiences in depth, focusing on phenomena that individuals encounter but do not systematically analyze (Yıldırım & Şimşek, 2011; Creswell, 2017). The research specifically examined shared motivational factors that drive charitable behaviors among young volunteers following the February 6, 2023 Kahramanmaraş-centered earthquake, emphasizing the role of religion in these actions.

Data were collected through semi-structured interviews, which allowed flexibility to capture participants' perceptions, feelings, and experiences while maintaining a consistent question framework (Merriam, 2018; Berg & Lune, 2015). A purposive sampling strategy was used to select 12 participants aged 13–25 from Erzurum, ensuring heterogeneity in educational background (middle school, high school, university) and gender. Participants had actively engaged in volunteer activities such as material collection, packaging, logistics support, or campaign participation, although direct presence in the earthquake zone was not required. The interviews were conducted online or face-to-face, recorded with consent, transcribed, and analyzed using Braun and Clarke's (2006) thematic analysis method. Analysis involved data familiarization, initial coding, theme development, review, and final report writing, enabling the identification of common patterns in participants' spiritual, social, and motivational experiences. Ethical approval was obtained from Atatürk University, and confidentiality was strictly maintained through anonymization of participant data.

Results

The study employed thematic analysis to examine participants' responses to the interview questions, providing a detailed exploration of their experiences and perceptions. Seven main themes were identified: "Altruism," "Most Impactful Situations," "Channels of Participation," "Motivational Factors," "Impact of Belief on Behavior," "Social Response," and "Individualization," with multiple codes assigned to each theme.

Regarding the concept of altruism, participants associated helping behaviors with sharing, moral and ethical responsibility, religious values, and prosocial behavior. For instance, some emphasized sharing and generosity without expectation of return, while others highlighted empathy, moral duty, or religious motivations as central to their understanding of helping.

The "Most Impactful Situations" theme revealed that the destruction and loss following the February 6 earthquake, as well as collective unity and miraculous survivals, strongly influenced participants' engagement in relief efforts. Participants reported feelings of empathy, hope, and an emotional connection to affected individuals.

In terms of "Channels of Participation," almost all participants indicated that they joined relief activities through NGOs or coordinated efforts with classmates and local organizations.

Motivational factors were largely internal, with empathy and religious beliefs serving as primary drivers of involvement. Participants described how imagining themselves in the victims' positions or fulfilling their religious duties encouraged active participation.

The theme "Impact of Belief on Behavior" demonstrated that participants' religious convictions positively guided their actions, enhancing moral responsibility and encouraging repeated engagement in helping behaviors.

Regarding "Social Response," most participants observed their peers acting collectively and supportively during relief activities, though a minority noted passive attitudes among some individuals.

Finally, the "Individualization" theme highlighted that participants recognized the perceived individualistic tendencies of Generation Z, though they emphasized the importance of balancing personal freedom with social responsibility. Many considered extreme individualism incompatible with cultural and religious values.

Overall, the results suggest that Z-generation youths' participation in disaster relief is motivated by a combination of empathy, religious belief, and prosocial orientation, with their experiences reflecting both collective solidarity and nuanced perceptions of personal and social responsibility.

Discussion, Conclusion, and Recommendations

Generation Z, born after 2000 and sometimes called "Post Millennials," "I-Generation," "Generation-Me," or "Crystal Generation," differs from the preceding Y generation in its strong reliance on technology and digital communication. This cohort primarily interacts through social media and interprets the world via popular culture symbols, with consumer culture and transient global values shaping their attitudes and behaviors (Duman & Akosman, 2022). Generational differences are natural outcomes of societal change, and contemporary

intergenerational divergences are amplified by the rapid pace of modern life. In Turkey, youth religiosity trends are mixed, with some showing increased conservatism and public religiosity, while others display declining religious beliefs, turning toward deism or atheism (Aslan, 2024).

Research indicates a significant transformation in Generation Z's understanding of values and virtues. Humanist values such as animal rights, equality, justice, environmentalism, and social sensitivity coexist with or sometimes replace religious values in shaping the social attitudes of this generation (Altiparmak & Budak, 2022). For example, in the aftermath of the February 6 Kahramanmaraş earthquake, young people displayed high levels of volunteerism and altruistic behavior, reflecting Generation Z's strong capacity for empathy and social responsibility. Participants reported engaging in such activities voluntarily, without expectation of reward, and often within peer groups (Yönten Balaban & Çoban İnce, 2015).

Motivations for helping behaviors among Generation Z revolve around empathy, conscience, and religious beliefs. In social psychology literature, helping behavior is commonly categorized as "altruistic" or "egoistic" (Franzoi, 1996). Findings from this research indicate that participants predominantly exhibited altruistic behaviors, volunteering without expectation of reciprocity. Evolutionary, psychoanalytic, behaviorist, humanist, and cognitive-moral development perspectives all emphasize that helping behaviors are shaped by genetic predispositions, individual values, environmental factors, and social learning (Wilson; Deaux & Wrightsman, 1984; Adler, 2011; Ayten, 2009; Lindenberg, 2006).

Religiosity emerges as a significant factor influencing prosocial and helping behaviors among Generation Z. Religion provides motivation for helping others, serves as a regulatory mechanism for social behavior, and fosters the acquisition of socially beneficial values (Hardy & Carlo, 2005; Güngör, 2010; Sambur, 2007). Empirical research generally supports a positive role of religiosity in enhancing helping behaviors, though the relationship varies depending on context, type of help, and individual differences (Saroglou et al., 2005; Ayten, 2009).

Although Generation Z is sometimes described as individualistic, young people actively participate in communal aid and volunteerism, demonstrating the potential to integrate individualistic and collective values (Hofstede et al., 2010; Kahveci & Sever, 2016). Individual values guide life principles and may evolve over time. Supporting Generation Z's balance of humanist and religious values through formal and informal education is crucial. Programs that strengthen empathy, conscience, and social responsibility, as well as early participation in

social service projects, reinforce value systems and foster a sense of belonging (Schwartz, 1992; Batson & Powell, 2003).

At the societal level, intergenerational dialogue and experience-sharing platforms can reduce value conflicts and strengthen common social ground. The high volunteerism observed during crises, such as disasters, should be sustained through cooperation among local governments, civil society, and schools, in line with Putnam's social capital approach. Digital platforms can further support value transmission by offering creative content tailored to young people's cultural contexts (Prensky, 2001; Gerbner, 1998).

At the institutional level, schools and policymakers should systematically plan value education programs. A multicultural curriculum incorporating both religious and universal values, combined with teachers serving as behavioral role models, is essential (Lickona, 1991; Bronfenbrenner, 1979). The findings of this study indicate that Generation Z shows a high level of readiness to engage in volunteer activities, highlighting significant potential for both societal benefit and individual development (Yönten Balaban & Çoban İnce, 2015).

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Bu araştırma, 2023 yılı 1. Döneminde TÜBİTAK 2209-A Projeleri kapsamında destek almaya hak kazanmış ve başarıyla sonuçlandırılmış projenin, proje çıktıları bağmalında makale olarak düzenlenmiş halidir. /This research is the article version of a project that was supported and successfully completed within the scope of the TÜBİTAK 2209-A Projects during the 1st Term of 2023, based on its project outputs.

Yazar (lar) / Author (s): Ümran GÜLER, Muhammed KIZILGEÇİT

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynakça

Adler, A. (2011). *İnsan tabiatını tanıma* (H. İlhan, Çev.). Sayfa yayınları.

Akiş, F. (2017). *Din ve birey (Batson, Schoenrade, Ventis). Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 17(1), 517–520. https://doi.org/10.30627/cuilah.326659

Altiparmak, Ş., & Budak, H. (2022). *X, Y, Z kuşağı kadınlarının din algılarının karşılaştırılmalı analizi. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 8(55), 94–108. https://doi.org/10.54557/karataysad.1074241

Aslan, A. (2024). *Genç yetişkinlerin din ve dindarlık anlayışları üzerine nitel bir araştırma. Kilis 7 Aralık University Journal of Theology,* 11(1), 487–540. https://doi.org/10.46353/k7auifd.1456155

Aydın, A. (2024). *6 Şubat 2023 depremlerinde sosyal yardımlar: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının rolü. Aile ve Toplum Dergisi,* 20(1), 45–61. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd/article/1350870

Aydın, M. S. (2000). *İslâm felsefesi yazıları* (1. baskı). İstanbul: Ufuk Kitapları.

Aydın, S., Şahin, A., Macit, M., & Aksakal, E. (2024). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası bölgeye gönderilen yardımların koordinasyon süreçlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi. Türk Deprem Araştırma Dergisi,* 4(1), 78–92. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdad/article/1437829

Ayten, A. (2009). *Prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü* (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). *YÖK Ulusal Tez Merkezi.* https://tez.yok.gov.tr/ulusaltezmerkezi/tezdetay.jsp?id=5fsjmwruvl1iha2klgjskq

Babacan, M. E. (2017). *Sosyal medya ve gençlik.* Bir Yayıncılık.

Batson, C. D., & Powell, A. A. (2003). Altruism and prosocial behavior. In T. Millon & M. J. Lerner (Eds.), *Handbook of psychology: Personality and social psychology* (Vol. 5, pp. 463–484). Wiley.

Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (H. Aydın, Çev.; 2. bs). Eğitim Yayınevi.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni* (3. baskı). Eğiten Kitap.

Çetin, S. S., & Kırkıncıoğlu, M. (2025). *Afet yardım çalışanı kadınlarda psikolojik dayanıklılık: 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde görev alan kadın kamu çalışanları üzerine bir araştırma. Nosyon Sosyal Bilimler Dergisi,* 4(2), 115–130. https://dergipark.org.tr/tr/pub/nosyon/issue/93119/1693062

Deaux, K., & Wrightsman, L. S. (1984). *Social psychology in the 80s* (2nd ed.). Brooks/Cole Publishing Company.

Demir, T. (2022). *Kutsal olan her şey buharlaşıyor mu? Z kuşağının değer yöneliminde transhümanist izler. Marifetname,* 9(1), 111–139. https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1013163

Duman, M. Z., & Akosman, B. G. (2022). *Gençlerde din ve dindarlık: Z kuşağı örneği* (1. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.

Duriez, B., Soenens, B., & Beyers, W. (2004). Personality, identity styles, and religiosity: An integrative study among late adolescents in Flanders (Belgium). *Journal of Personality,* 72(5), 877–910. https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00284.x

Emiroğlu, S. (2011). Hayati Hökelekli, *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 20(2), 215–218.

Feldman, R. S. (1999). *Understanding psychology* (5th ed.). McGraw-Hill Inc.

Franzoi, S. L. (1996). *Social psychology* (1st ed.). Brown and Benchmark.

Gabrielova, K., & Buchko, A. (2021). Here comes Generation Z: Millennials as managers. *Business Horizons,* 64(4), 489–499. https://doi.org/10.1016/j.bushor.2021.02.013

Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society,* 1(3–4), 175–194. https://doi.org/10.1080/15205436.1998.9677855

Gündoğar, H., & Yürgüç, M. S. (2019). *Deizm bağlamında ortaöğretim okullarında inanç algısı – Adıyaman örneği* [Original article]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(11), 643–670.

Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar: Ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme.* Ötüken Neşriyat.

Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar.* Ötüken Neşriyat.

Gürses, İ. (2016). Research on the relationship between religious education and authoritarianism. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi,* 25(19), 7–27. https://doi.org/10.20981/kaygi.288012

Haberler.com. (2023, 10 Şubat). *Z kuşağı katkısıyla Tuzla'dan 105 tır yardım.* https://www.haberler.com/z-kusagi-katkisiyla-tuzla-dan-105-tir-yardim-15623914-haberi/

Hardy, S. A., & Carlo, G. (2005). Identity as a source of moral motivation. *Human Development,* 48(4), 232–256. https://doi.org/10.1159/000086859

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind* (3rd ed.). McGraw-Hill Inc.

Hornstein, H. A. (1972). Promotive tension: The basis of prosocial behavior from a Lewinian perspective. *Journal of Social Issues,* 28(3), 191–218. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1972.tb00039.x

Hökelekli, H. (2015). *Gençlik, din ve değerler psikolojisi* (3. bs). Dem Yayınları.

Kahveci, H., & Sever, M. (2016). Genç bireylerde bireycilik ve kolektivizm ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 2(3), 73–90. https://doi.org/10.29065/usakead.256380

Karaahmetoğlu, F., & Meydan, H. (2024). Prososyal davranışların etik temellendirmesi: 6 Şubat depremleri sonrası kurtarma çalışmalarına katılan maden işçileri üzerine nitel bir inceleme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (56), 185–212. https://doi.org/10.17120/omuifd.1450849

Kızılay Akademi. (2023). Afet sonrası gönüllülük: 2023 yılı değerlendirmesi. *Türkiye İnsani Çalışmalar Yıllığı*. https://yillik.kizilayakademi.org.tr/afet-sonrasi-gonulluluk-2023-yili-degerlendirmesi/

Kızılgeçit, M. (2016). Dindarlık üzerine meta-analitik bir çalışma: Doğu Karadeniz örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 4(5), 1146–1148. https://doi.org/10.51553/bozifder.1343602

Kızılgeçit, M. (2017). *Din psikolojisinin 300'ü.* Otto Yayıncılık.

Kızılgeçit, M., & Geçit, M. B. (2023). Üniversite öğrencilerinde dindarlık (Ağrı örneği). *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 24(24), 117–144. https://doi.org/10.51553/bozifder.1343602

Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice.* Harper & Row.

Krech, D., Crutchfield, R., & Ballachey, E. L. (1983). *Cemiyet içinde fert* (M. Turhan, Çev.; 2. bs). Milli Eğitim Basımevi.

Kurt, E. (2001). *Effects of religiosity, personality traits and social responsibility attitudes on nonspontaneous helping behaviour in a natural disaster* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.

Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility.* Bantam.

Lindenberg, S. (2006). Prosocial behavior, solidarity, and framing processes. In D. Fetchenhauer, A. Flache, B. Buunk, & S. Lindenberg (Eds.), *Solidarity and prosocial behavior.* Springer US.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma* (3. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.

Morrison, N. K., & Severino, S. K. (2007). Altruism: Toward a psychobiopsiritual conceptualization. *Zygon®, 42*(1), 25–40. https://doi.org/10.1111/j.1467-9744.2006.00802.x

Özmen, H., & Karamustafaoğlu, O. (Eds.). (2023). *Eğitimde araştırma yöntemleri* (3. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.

Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child.* Routledge & Kegan Paul.

Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon, 9*(5), 1–6. https://doi.org/10.1108/10748120110424816

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* Simon & Schuster.

Sambur, B. (2007). *İslam'ın aktüel değeri* (2. bs). Katkı Yayınları.

Saroglou, V., Lamkaddem, B., Van Pachterbeke, M., & Buxant, C. (2005). Prosocial behavior and religion: New evidence based on projective measures and peer ratings. *Journal for the Scientific Study of Religion,* 44(3), 323–348. https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2005.00289.x

Saroglou, V., & Hanique, B. (2006). Jewish identity, values, and religion in a globalized world: A study of late adolescents. *Identity,* 6(3), 231–249. https://doi.org/10.1207/s1532706xid0603_2

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1–65). Academic Press. https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6

Tohumluk Vakfı. (2023). *Tohumluk Vakfı deprem acil eylem raporu (6–12 Şubat 2023).* https://www.tohumlukvakfi.org/post/tohumluk-vakf%C4%B1-deprem-acil-eylem-raporu-6-12-%C5%9Fubat-2023

Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy—and completely unprepared for adulthood—and what that means for the rest of us.* Atria Books.

Varol, C., Dilmen, N. E., & Bostancı, B. (2024). Afet dönemlerinde sosyal medyanın bağış tercihlerindeki rolü: 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri üzerine bir inceleme. *Yeni Medya Elektronik Dergisi, 8*(1), 22–39. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejnm/issue/87390/1520561

Veyseloğlu, S. B. (2023, 14 Mart). Z kuşağı değil yardım kuşağı. *GZT.* https://www.gzt.com/infografik/genc-motto/z-kusagi-degil-yardim-kusagi-20975/1

Warth, A. (2013). Gençlerin hayatla başetme stratejisi olarak gönüllülük. In D. Lüküslü & H. Yücel (Eds.), *2000'li yıllar Türkiye'sinde genç olmak: Gençlik halleri* (s. xx–xx). Efil Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. bs). Seçkin Yayıncılık.

Yönten Balaban, A., & Çoban İnce, İ. (2015). Gençlerin sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülük faaliyetleri ve gönüllülük algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30*(2), 149–169.